

רמבו "כאן ועכשיו" – הסונטה 'בקברט הירוק' מאת
ארתור רמבו בשני נוסחים ועוד נוסח.

Au Cabaret-Vert/ Arthur Rimbaud

Cinq heures du soir

Depuis huit jours, j'avais déchiré mes bottines
Aux cailloux des chemins. J'entrais à Charleroi.
– Au Cabaret-Vert: je demandai des tartines
De beurre et du jambon qui fût à moitié froid.

Bienheureux, j'allongeai les jambes sous la table
Verte: je contemplai les sujets très naïfs
De la tapisserie. – Et ce fut adorable,
Quand la fille aux tétons énormes, aux yeux vifs,

– Celle-là, ce n'est pas un baiser qui l'épeure! –
Rieuse, m'apporta des tartines de beurre,
Du jambon tiède, dans un plat colorié,

Du jambon rose et blanc parfumé d'une gousse
D'ail, – et m'emplit la chope immense, avec sa mousse
Que dorait un rayon de soleil arriéré.

1870.

בְּקַבְרֵט הִירוֹק/ ארתור רמבו (תרגום מילולי)

חמש בערב

במשך שמונה ימים קרעתי את נעלי
באבני הדרכים. ואז נכנסתי לִשְׁרָלוֹף.
– אל הקברט הירוק: הזמנתי פרוסות-לחם
בחמאה וירך-חזיר, שהיתה חצי-קרה.

מאושר, מתחתי את רגלי תחת השולחן
הירוק: התבוננתי בנושאים הנאיביים מאוד
של שטיח הקיר – וכמה מקסים היה
כשהנערה עם השדיים העצומים והעיניים מלאות החיות,

– לא נשיקה אחת תבהיל אותה! –
הביאה לי, מחייכת, את פרוסות-הלחם בחמאה,
את ירך-החזיר הפושרת, בצלחת צבעונית,

ירך-חזיר ורודה ולבנה, מבושמת בשן
של שום – ומזגה לי כוס-בירה ענקית, עם קצף
שהזהיבה אותו קרן שמש מתאחרת.

Cabaret Vert/ Ezra Pound

Wearing out my shoes, 8th day
On the bad roads, I got into Charleroi.
Bread, butter, at the Green Cabaret
And the ham half cold.

Got my legs stretched out
And was looking at the simple tapestries,
Very nice when the gal with the big bubs
And lively eyes,

Not one to be scared of a kiss and more,
Brought the butter and bread with a grin
And the luke-warm ham on a colored plate,

Pink ham, white fat and a sprig
Of garlic, and a great chope of foamy beer
Gilt by the sun in that atmosphere.

1957.

Cabaret Vert / נוסח עברי לנוסח עזרא פאונד

שוחק נעלים בדרךים גרועות
8 ימים, נכנסתי לשרלוא.
לחם, חמאה, בקברט הירק
והחזיר חצי-קר.

מתחתי את הרגלים
והתבוננתי בשטיח הקיר הפשוט,
כמה נחמד כשזאתי עם הציצים הגדולים
והעיניים החיות,

לא אחת שנובהלת מנשיקה ואפלו יותר,
הביאה את החמאה והלחם בחיך דשן,
ואת החזיר הפושר על צלחת צבעונית.

חזיר ורד, שמן לבן ושן
של שום, ו-chope ענקית ומקציפה של בירה
מזהיבה בשמש באותה אורה.

At the Green Cabaret/ Robert lowell

For eight days I had been knocking my boots
on the road stones. I was entering Charleroi.
At the Green Cabaret, I called for ham,
half cold, and a large helping of tartines.

Happy, I kicked my shoes off, cooled my feet
under the table, green like the room, and laughed
at the naïve Belgian pictures on the wall.
But it was terrific when the house-girl

with her earth-mother tits and come-on eyes –
no Snow Queen having cat-fits at a kiss –
brought me tarts and ham on a colored plate.

She stuck a clove of garlic in the ham,
red frothed by white, and slopped beer in my stein –
foam gilded by a ray of the late sun.

1958.

בִּקְבֻרַט הַיֶּרֶק/ נוסח עברי לנוסח רוברט לואל

שְׁמוֹנֶה יָמִים טַחַנְתִּי אֶת הַנַּעֲלִים
בְּאַבְנֵי דְרָכִים. נִכְנַסְתִּי לְשֶׁרְלוּאַ.
בִּקְבֻרַט הַיֶּרֶק הִזְמַנְתִּי נֶתַח שִׁינְקֹן,
חֲצִי-קָר, עִם מִנָּה נִכְבֶּדֶת שֶׁל tartines.

מֵאֲשֶׁר, הֶעַפְתִּי אֶת הַנַּעֲלִים, אֲנִרְרָתִי אֶת רַגְלִי
מִתַּחַת לְשֶׁלֶחָן (הַיֶּרֶק, כְּמוֹכֵן), וְצִחַקְתִּי
לְצִיּוּרִים הַבָּלְגִים הַנְּאִיבִיִּים עַל הַקִּיר.
אָבֵל כְּמָה נִפְלָא הִיָּה כְּשֶׁמְלֻצְרִית

עִם שְׂדֵי אֶמָּא-טֹבֵעַ וְעֵינַי בּוֹא-אֵלַי –
לֹא אִיזוּ פְּרִיגִ'יִדִית שְׁמִתְחַרְפֶּנֶת מִנְּשִׁיקָה –
הִבִּיאָה לִי פְּרוֹסוֹת עִם שִׁינְקֹן עַל צִלְחַת צְבֻעוֹנִית.

הִיא תִקְעָה שֹׁן שׁוֹם בְּשִׁינְקֹן,
אָדָם מְשׁוּיֵשׁ בְּלֶבֶן, וְהִטִּיחָה בִּירָה לְתוֹךְ הַקְּנֶקֶן –
קָצָף מְזֻהָב בְּקֶרֶן שְׁמֶשׁ מְאֻחֶרֶת.

בְּקִבְרֵי הַיָּדָק / נוסח עברי נוסף

שְׁמוֹנֶה יָמִים הִשְׁחַתְתִּי בַּדֶּרֶךְ
אֶת נַעֲלִי. כֵּן עַד לְשׁוֹלְרוּאָ.
— וְשָׁם, בְּקִבְרֵי, קִבְּלֹתִי יָרֵךְ—
חֲזִיר פּוֹשֶׁרֶת, לָחֶם בְּחֻמָּאָה.

בֶּן עֶרֶן ! אֶת רִגְלִי פָּרַשְׁתִּי תַּחַת
שְׁלֹחַן יָדָק : כָּמָה תְּמִימָה רָקְמַת
שְׁטִיחֵי הַקִּיר ! — וְגַם הִיָּתָה לִי נַחַת
כְּשִׁזְאָת עִם הַשָּׂדִים, הַמִּבְט

— מְנַשִּׁיקָה אַחַת הִיא לֹא נִבְהָלָת ! —
הַבִּיָּאָה, מִחִיקָתָ, אֶת הַלָּחֶם
עִם הַחֲזִיר בְּכָלִי הַצְּבֻעֹנִי —

יָרֵךְ וְרִדָּה-צָחוּרָה וּמִתְבָּלָת
בְּשׁוּם — וּבִיָּרָה עֲנֻקִית גּוֹלְשֶׁת,
צְבוּעָה בְּדִמְדוּמִים הָאֲחֵרוֹנִים.

2014.

• • •

הסונטה הידועה של ארתור רמבו מהווה אתגר לא פשוט למתרגמה. ראשית כל יש לקחת בחשבון את החידוש שבה: בצרפת של המאה ה-18 עדיין היה מקובל שאל לה לסונטה להכיל מלים כמו "סיר" או "מטבח"; המאה ה-19 יצקה לתוכה, לפי הסדר, סער-ופרץ, אמנות-לשם-אמנות ורוע-מלבלב — ואם יש בכלל מכנה משותף שלושת אלה הרי הוא הרצינות התהומית; רמבו שילב בסונטות שכתב אירועים מחיי מתבגר,

לשון דיבור, תחביר מקוטע הגולש משורה לשורה וחרוזה מפתיעה. כל החריוגות החצופות האלה מהנורמה מתקיימות בד בבד עם המבנה החמור של הסונטה.

עזרא פאונד ורוברט לואל תרגמו את הסונטה של רמבו כמעט באותו הזמן. השניים העלו על נס את לשון הדיבור, הקיטוע התחבירי, וכמובן החוצפה, אך ללא ספק הקדישו מחשבה גם לענייני צורה: פאונד חרו – day/ Cabaret – (יש לבטא דִי/ קַבְרִי); grin/ ;tapestries/ eyes – beer/ atmosphere ;sprig – ואילו לואל, שלדידו "מתרגמים השומרים בקפדנות על המשקל אינם אלא מפחלצים", הקפיד על עשר הברות ברוב השורות.

דווקא בכל הנוגע ללשון דיבור, אין צורך להיות פאונד או לואל בכדי לאמץ את שבירת הכלים של רמבו. גם בתרגומו העברי של אליהו מיטוס, שנולד ב-1892, שנה אחת בלבד לאחר מותו של רמבו, אפשר להבחין בלשון דיבור (אומנם לצד תלי-תלים של מליצות): "וְהָיָה נִפְלָא, שֶׁכֶּן רִיבָה עֲתִירֶת-שָׁדִים/ וּמִבְרִיקַת עֵינַיִם – הוּא, אוֹתָהּ לֹא מִפְחִידִים// כָּלֵל נְשׁוּקֵי עֶזְפָן! [עז-פנים, חצוף] – הַגִּישָׁה לִי, צוֹחֶקֶת, / פֶּמָה פֶּתִין, הַמְרוּחִים חֲמָאָה בּוֹחֶקֶת/ וְקָתַל חֵם עַל גֵּב פִּנְפָּה מְגֻנָּה". ואולם, פאונד – ולואל בעקבותיו ובהקצנה יתרה – שאפו "לכתוב אנגלית חיה", "לדייק בטון" ו"להעניק כוח" – וזאת על חשבון הדיוק המילולי ובמחיר השמטות ותוספות. בולטת במיוחד נטייתם לסגל את לשון השיר לזמנם ולמקומם שלהם: "לעשות מה שהיו עושים המחברים עצמם אילו חיברו את שיריהם עכשיו ובאמריקה". בתרגומי לתרגומיהם צעדתי כמה צעדים בדרכם.

קושי נוסף שניצב בפני המתרגמים הוא שימורם של צבע מקומי ודו-משמעות, תוך כדי התמודדות עם מחסרים שונים בשפת היעד. להלן הפרטים הבעייתיים בסונטה של רמבו – לחלקם יש צבע מקומי, לחלקם יש יותר ממשמעות אחת, ולחלקם אין בעברית מלה אחת מדויקת: bottines – נעלי הליכה גבוהות; Cabaret-Vert – שמו של פונדק דרכים, ולא דווקא של תיאטרון קברט. בעיר שרלרוא אכן היה ב-1870 מקום בשם "הבית הירוק". בעברית הצירוף "הקברט הירוק" אינו מסתדר בקלות בשום משקל קבוע; tartines – "סנדוויצ'ים פתוחים", פרוסות לחם בממרח. גם באנגלית אין מלה אחת מדויקת בשבילם; jambon – קותל-חזיר, ירך-

חזיר, האם, שִׁינְקָן... העברית שומרת-הכשרות טרם המציאה מלה אחת מדויקת בשביל המעדן הפשוט הזה; bienheureux – מאַשֶׁר, אבל גם מבורך (בהקשר דתי); tapisserie – שטיח קיר שבו רקומות תמונות. אופייני לבלגיה (ולצפון-צרפת), אבל פחות מוכר בישראל (או בארה"ב); tétons – שדיים, אבל גם פטמות; parfumé – מבושם, אבל גם מתובל; chope – כוס-בירה המכילה עד חצי-ליטר בערך (מונח מקומי).

כיצד מתמודדים עם כל אלה? אפשר לא לתרגם (פאונד השאיר את המלה chope, ואילו לואל השאיר את המלה tartines. שתיהן אינן קיימות באנגלית) – ואז שפת היעד מתעשרת אבל אוזן הקוראים סובלת; אפשר לדייק – ואז יתמלא התרגום בצירופי מלים ארכניים ומסורבלים; אפשר לביית, כלומר, להעדיף את המוכר על פני הזר (למשל, לכתוב "ציור" במקום "שטיח קיר", או "שינְקָן" במקום "jambon") – ואז עוברת זירת ההתרחשות לארצו של המתרגם ולתקופתו; אפשר גם להשמיט משמעויות נלוות, ואפילו מלים וצירופי מלים – ואז אובד הצבע המקומי ונפגע ההקשר התרבותי. ואף על פי כן – המתרגמים מתרגמים.

פאונד ולואל הרבו לתרגם משפות שלא הכירו או לא היו בקיאים בהן – בדרך כלל שפותיהן של תרבויות רחוקות במקום ובזמן. אשר לי, איני שולט בצרפתית, אף על פי שהיא קרובה אלי במקום ובזמן יותר משהיפנית והסינית היו קרובות לפאונד ומשהרוסית היתה קרובה ללואל. הנוסח שלי ודאי אינו הנוסח העברי הראשון לסונטה זו. הקוראים המעוניינים יכולים למצוא את תרגומו של אליהו מיטוס בספר ז'אן ארתור דמבו מאת מלכה לוקר (מוסד ביאליק, 1973, עמ' 63), את תרגומו של המשורר משה בן-שאול בספר ארתור דמבו, שירים פרוזה מכתבים (קשב, 2005, עמ' 37) – וודאי יש עוד. עבדתי על שלושת הנוסחים בעת ובעונה אחת, ובכוונה קבעתי לעצמי דד-ליין קרוב, שאין לערער עליו (הצעתי את הרעיון לעורך כתב העת ממש לפני ירידת הגיליון לדפוס) – כדי ללמוד את מלאכת המיזוג, "כאן ועכשיו".

(תרגם מאנגלית ומצרפתית והוסיף סוף-דבר: רונן סוניס)